

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ СТРАНЫ

Аннотация. В статье представлены рекомендации по совершенствованию организации процесса стратегического управления экономической безопасностью страны, который включает следующие этапы: определение стратегических целей; стратегический анализ; определение перечня и приоритетности угроз экономической безопасности страны; оценку уровня экономической безопасности страны; моделирование сценариев обеспечения безопасности экономики страны; формирование стратегии и тактики обеспечения экономической безопасности страны; разработку мер, средств и механизмов реализации стратегии экономической безопасности страны; мониторинг и контроль. Сосредоточено внимание на технологии процесса обеспечения экономической безопасности страны, которая формируется и реализуется через процессы методами, средствами, мероприятиями и инструментами стратегического управления. Обоснован перечень угроз экономической безопасности Украины и их приоритетность. Предложен методический подход оценки уровня экономической безопасности страны. Разработанное методическое обеспечение оценивания уровня экономической безопасности страны, которое основывается на расчете интегрального показателя, позволило сформировать основу для проведения кластеризации Украины и стран ЕС.

Ключевые слова: Стратегическое управление, экономическая безопасность страны, стратегия, интегральная оценка, моделирование.

STRATEGIC MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF THE COUNTRY

Summary. The article presents recommendations for improving the organization of the process of strategic management of economic security of the country, which includes the following stages: the definition of strategic goals; strategic analysis; determination of the list and priority of threats to economic security of the country; assessment of the level of economic security of the country; modeling scenarios to ensure the security of the country's economy; the formation of strategy and tactics to ensure economic security of the country; development of measures, tools and mechanisms for the implementation of the country's economic security strategy; monitoring and control. Attention is focused on the technology of the process of ensuring economic security of the country, which is formed and implemented through the processes of methods, means, activities and tools of strategic management. The list of threats to the economic security of Ukraine and their priority is justified. The methodical approach of an assessment of level of economic security of the country is offered. The developed methodological support for the assessment of the level of economic security of the country, which is based on the calculation of the integral indicator, allowed to form the basis for the clustering of Ukraine and the EU.

Key words: Strategic management, economic security of the country, strategy, integrated assessment, modeling.

УДК 336.71

Далгич К. В.
аспірант

Університету банківської справи

Dalgic K. V.
postgraduate student at

State higher educational institution "University of Banking"

ОЦІНКА РІВНЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено інституційний розвиток банківської системи України та надані пропозиції щодо посилення її впливу на економічний розвиток країни. Проведено аналіз інституційної структури банківської системи та глибини банківського посередництва в Україні порівняно з іншими країнами. Досліджено взаємозв'язок між банківським кредитуванням та розвитком економіки країни. Розглянуто структуру банківського кредитування за секторами економіки України порівняно з іншою країною.

Ключові слова: банківські інститути, банківська система, розвиток, інституційна структура.

Постановка проблеми. У контексті становлення банківської системи її інституційний розвиток пов'язаний, по-перше, із формуванням інститутів, які наділяються відповідними функціями, повноваженнями, правилами поведінки, та їх взаємозв'язком, що визначає інституційну структуру банківської системи. Також, з огляду на те, що банківська система – це складник фінансово-економічної системи держави, її інституційний розвиток також визначає роль, місце банківського сектору в цій системі та умови взаємодії з реальним сектором.

Тому в сучасних умовах постає питання щодо необхідності дослідження інституційної структури банківської системи України та визначення основних шляхів її розвитку з урахуванням посилення впливу на реальний сектор економіки задля вдосконалення інституційної побудови банківського сектору України з метою забезпечення його стабільності та ефективності, а також сприяння економічному піднесенню країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження інституційного розвитку банківської системи, як

показує аналіз останніх досліджень і публікацій, привертають увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків. Так, автори Г. Карчева, Ю. Кашпрук, Т. Смовженко, М. Щеглюк розглядають окремі інститути банківської системи України. І. Д'яконова, Є. Мордань розглядають систему регулювання банківської системи. Зарубіжні автори E. Owusu, R. Oluitan, P. Nwakanma, I. Nnamdi, G. Omojefe, S. Ogege, T. Boloupremo досліджують вплив рівня розвитку банківської системи на економічне зростання країни.

Водночас слід зазначити, що розвиток банківської системи України перебуває в стані інституційних змін, особливо в останні роки, тому комплексна оцінка інституційного розвитку банківської системи, її структури та взаємодії з реальним сектором країни залишаються актуальними з метою своєчасного коригування траєкторії розвитку банківської системи задля забезпечення економічного піднесення.

Метою статті є комплексна оцінка інституційного розвитку банківської системи України та надання пропозицій щодо посилення її впливу на економічний розвиток країни.

Задля досягнення поставленої мети були визначені такі цілі:

- оцінити рівень інституційного розвитку банківської системи України з урахуванням її впливу на економічний розвиток країни;
- проаналізувати переваги та недоліки наявної інституційної структури банківської системи України;
- провести порівняльний аналіз розвитку банківського посередництва в Україні порівняно з іншими країнами;
- дослідити взаємозв'язок між банківським кредитуванням та розвитком економіки України;
- розглянути структуру банківського кредитування за секторами економіки України та надати пропозиції щодо її вдосконалення.

Результати дослідження. Для оцінки рівня інституційного розвитку банківської системи України слід розглянути її інституційну структуру. Так, на нашу думку, з погляду економіко-змістовного підходу інституційна структура банківської системи України (що включає в себе не тільки безпосередніх учасників банківських відносин, а й інститути, що організують ці відносини, тобто підтримуючі інститути та інститути впливу) на першому рівні включає основний регулюючий орган банківської системи України – Національний банк України і координуючий з ним свою діяльність Фонд гарантування вкладів фізичних осіб; на другому рівні – комерційні банки та банківську інфраструктуру.

До банківської інфраструктури належать інститути, які забезпечують безперебійне функціонування банківських установ. У ринкових умовах банківська інфраструктура охоплює інформаційне, технічне, технологічне, науково-методичне та кадрове забезпечення банківської діяльності і забезпечує економіку необхідними видами банківських послуг і функцій [1, с. 211]. Так, до банківської інфраструктури України можна віднести дочірні компанії банків, фінансові супермаркети, бюро кредитних історій, колекторські агентства, банківські союзи та асоціації, автоматизовані банківські системи, систему міжбанківських розрахунків, систему дистанційного обслуговування клієнтів, систему управління кадровою політикою банку, саморегульовані організації, податкові органи, ЗМІ, рекламні агентства тощо.

Одним із основних інститутів банківської системи є Національний банк України, від ефективності роботи якого, безперечно, залежить подальший розвиток банківської системи. Зауважимо, що необхідною умовою успішної діяльності центральних банків є їх незалежність.

Дослідження М. Щеглюка [2, с. 45–46] засвідчили, що рівень незалежності НБУ знаходився на рівні 11 балів від рекомендованих 16 балів (за розрахунком GMT індексу політичної та економічної незалежності). Вважаємо, що після реорганізації центрального банку та впровадження додаткових реформ рівень незалежності та ефективності цього інституту значно підвищиться.

Також вважаємо за потрібне відзначити, що інституційна структура банківської системи України зараз потребує створення економічно адаптивних інститутів, що будуть швидко реагувати на сьогоденні реалії фінансової кризи та змінюватися відповідно до них. Тому і перед НБУ стоїть завдання розробити і застосовувати такі методи, що впливають на поведінку банківських інститутів, даючи їм змогу швидко пристосовуватися до умов зовнішнього середовища. Застосування поведінкових методів впливу здійснюється з метою стимулювання чи коригування напряму інституційного розвитку банківської системи України чи окремих процесів, що в ній відбуваються. Поступальні зміни у поведінці та діяльності банківських інститутів повинні забезпечити стабільне функціонування банківської системи, при цьому бути узгодженими з обраною макроекономічною концепцією розвитку країни, оскільки банківська система здатна суттєво впливати на економічне становище держави. Отже, шляхом оперативного реагування банків на застосування НБУ відповідних інструментів впливу трансформаційні процеси відбуваються не тільки в банківській сфері, а й в економічній [3]. Так, у доповіді Світового банку підкреслювалося, що «політика та інститути визначають зростання й розвиток», а «хороша» політика зумовлює якісні інститути і необхідний час для їх розвитку».

Вважаємо, що до першого рівня банківської системи слід також віднести і Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, адже саме він проводить роботу з виведення з ринку неплатоспроможних банків, що втратили ліквідність та капітал.

Перелік категорій вкладників, яких охоплює система гарантування, на нашу думку, слід розширити. Так, в Австралії, Великій Британії, Норвегії, Франції система гарантування вкладів охоплює депозити фізичних та юридичних осіб, а також вклади громад або окремих фінансових установ (пенсійних чи страхових фондів). У ЄС сьогодні гарантують повернення депозитів фізичним особам і неприбутковим організаціям, а також юридичним особам (інколи тільки МСП). Гарантована сума однакова для всіх категорій застрахованих вкладників. Зазвичай за деякими винятками система гарантування вкладів не охоплює вклади фінансових установ та органів державної влади [4].

В умовах України система гарантування вкладів повинна насамперед охопити депозити неприбуткових організацій та малих підприємств. Тому рішення про поширення гарантії на вклади фізичних осіб-підприємців є виправданим. Пізніше слід розглянути аналогічні зміни щодо інших категорій юридичних осіб [4].

Відповідно до чинного законодавства другий рівень банківської системи України представлений банками різних організаційно-правових форм, а також філіями іноземних банків, що створені і діють на території України. Сьогодні поки що в Україні не зареєстровано жодної філії іноземних банків. Протягом останніх п'яти років низхідна динаміка кількості банківських інститутів прямо пропорційна динаміці загальної кількості внутрішніх структурних підрозділів банків (табл. 1). При цьому тенденція скорочення загальної кількості банківських інститутів відбувається за рахунок як малих банків, так і великих банків через високі ризики, неякісні кредитні портфелі, значні обсяги кредитування пов'язаних осіб і, як наслідок, банкрутства банків.

Дані щодо кількості банків в Україні в 2013–2017 рр.

Показник	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
Кількість банків за Реєстром	182	182	182	177	177
Кількість банків, у яких припинено або зупинено здійснення окремих банківських операцій	6	19	–	–	–
Кількість банків, у яких відкликано банківську ліцензію	4	19	44	15	–
Кількість банків, виключених з Державного реєстру банків	2	2	1	4	–
Кількість банків, які мають банківську ліцензію, з них:	180	163	117	96	82
з іноземним капіталом	49	51	41	38	38
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	19	19	17	17	18
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	34	32,5	43,3	41,3	37,9
Кількість структурних підрозділів	19290	15082	11871	10316	9489

Джерело: складено автором за даними [4]

Слід зазначити, що починаючи з 1998 року Національний банк України поділяв банки на 4 групи за розміром активів, зокрема ця класифікація використовувалася для проведення порівняльного аналізу та оцінки фінансового стану банків. З 2017 року НБУ поділяє банки на такі групи:

- банки з державною часткою (в яких держава володіє часткою понад 75%);
- банки іноземних банківських груп (банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам);
- банки з приватним капіталом (банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менш ніж 50% статутного капіталу банку).

Таким чином, основним критерієм класифікації банківських інститутів є переважна форма власності у банківському капіталі. Динаміка інституційної структури банківського сектору України показана на рисунку 1.

Очевидним є те, що ключовими гравцями на українському банківському ринку є банки з державною участю (мають найбільшу частку в сукупних активах) і банки з іноземним капіталом (мають найбільшу частку в сукупному капіталі), причому протягом останніх років їх чисельність залишалася стабільною. Варто відмітити, що в більшості країн Центральної та Східної Європи, що розвиваються, головною рушійною силою є приватні банки, що знаходяться переважно в іноземній власності [5].

Незважаючи на те, що банки з іноземним капіталом відіграють важливу роль у банківському секторі, їх частка в сукупних активах і частка в сукупному капіталі зменшилися порівняно з попереднім періодом.

Частка державних банків в сукупному капіталі значно підвищилася за останні роки (з 9,31% станом на 01.01.2016 р. до 48,5% станом на 01.01.2018 р.). Основною причиною цього є перехід найбільшого банку України, «Приватбанку», з групи приватних банків до групи державних. Висока частка державної участі в банківському капіталі країни має як переваги, так і недоліки.

По-перше, вона відображає роль банківської системи як фундаменту для розвитку інших секторів економіки в межах державної економічної політики. Так, державні банки України займають лідируючі позиції на ринку банківських депозитів фізичних осіб і на ринку банківських кредитів юридичних осіб, що сприяє досягненню стратегічних економічних цілей. Так, «Укресімбанк» перш за все орієнтований на обслуговування зовнішньоторговельної діяльності держави. Крім того, виступаючи фінансовим агентом Кабінету Міністрів України, він супроводжує зовнішні та внутрішні кредити, надані під гарантію держави. «Укргазбанк» є уповноваженим банком щодо здійснення розрахунків за митними платежами. «Ощадбанк», який є правонаступником Ощадбанку УРСР, основною функцією якого було акумулювання заощаджень населення, виконує певні соціальні функції [6, с. 189].

Рис. 1. Динаміка інституційної структури банківського сектору України у 2015–2017 рр.

Джерело: розраховано автором за даними [4]

По-друге, високий рівень державної участі в банківському секторі також спрощує проведення антициклічної політики НБУ.

По-третє, банки з державною участю, як правило, є занадто великими, щоб збанкрутувати, що сприяє підвищенню довіри населення і, таким чином, зміцненню стабільності банківської системи України.

З іншого боку, державна власність у банківському секторі економіки породжує цілу низку проблем. Найголовніші з них – це капіталізація державних банків, адже частка банків з державною участю в сукупному капіталі не пропорційна до частки в сукупних активах (48,5% і 58,3% станом на 01.01.2018 р. відповідно), що породжує підвищені ризики у банківській системі. Також у разі системної кризи ліквідація таких банків буде коштувати країні значних бюджетних коштів. Крім того, ускладнюється нагляд за великими, багатопрофільними банківськими структурами.

Слід зазначити, що в банківському секторі України також виділяється група приватних банків (станом на 01.01.2018 р. 54 банки), на які припадає 11,1% загальних активів банківського сектору і 17,3% сукупного капіталу, складають конкуренцію банкам, контрольованим державою, та банкам з іноземним капіталом. Останнім часом їх кількість значно скоротилася через масову ліквідацію, водночас міжнародний досвід свідчить, що регулятори в інших країнах вкрай обережно ставляться до питання відкликання банківських ліцензій та намагаються прийняти всі можливі превентивні заходи, в тому числі і санацію, зміну менеджменту й акціонерів, щоб не провокувати панічний настрій у суспільстві. Адже неможливо досягти зміцнення і підвищення стабільності банківської системи шляхом шокової терапії. Група приватних банків є важливою для інституційного розвитку банківської системи України, адже наявність цієї категорії банків, з одного боку, сприяє розвитку ринкових відносин, оскільки форма власності на їх капітал є приватною, а з іншого – відповідає національним інтересам економіки, оскільки одночасно їх капітал є вітчизняним. Таким чином, на нашу думку, методи превентивного оздоровлення проблемних приватних банків повинні бути застосовані частіше, ніж відкликання ліцензій, задля збереження інститутів цієї групи банків, що забезпечить уникнення соціальних потрясінь і втрати довіри до банківського сектору.

Для оцінки рівня інституційного розвитку банківської системи України використаємо кількісні індикатори – фінансової глибини, активності й ефективності банківського посередництва [7], а саме:

1. Показник співвідношення активів банків та ВВП, що фактично характеризує загальний розмір банківської системи країни та її можливості впливу на економіку:

$$K_1 = \frac{\sum Ab}{ВВП}, \quad (1)$$

де *Ab* – активи банків.

2. Показник співвідношення обсягу банківських депозитів та ВВП, що оцінює клієнтську базу та перспективи її зростання:

$$K_2 = \frac{Дб}{ВВП}, \quad (2)$$

де *Дб* – обсяг банківських депозитів.

3. Показник співвідношення обсягу депозитів та кредитів, що оцінює рівень активності банківських інститутів:

$$K_3 = \frac{Дб}{Кр.б.}, \quad (3)$$

де *Кр.б.* – обсяг банківських кредитів (за винятком міжбанківських).

4. Показник співвідношення кредитів, наданих суб'єктам господарювання та населенню, до ВВП, що оцінює насиченість банківськими кредитами економіки:

$$K_4 = \frac{Кр.б.}{ВВП}, \quad (4)$$

де *Кр.б.* – обсяг банківських кредитів (за винятком міжбанківських).

Запропоновані показники дозволяють певною мірою визначити ефективність функціонування банківських інститутів України та їх вплив на економічне зростання країни. Для більш наглядного розуміння рівня фінансової глибини банківського посередництва в економіці України вважаємо за необхідне провести такий аналіз порівняно з іншими країнами. Пропонується порівняння з Республікою Білорусь як пострадянською країною та Польщею як країною Європи, адже стратегія розвитку України має європейський напрям. Результати досліджень наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники фінансової глибини банківського посередництва в Україні, Білорусії та Польщі

Показник	Країна	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Показник співвідношення активів банків та ВВП, %	Україна	87,0	81,0	79,9	87,8	83,0	63,1	59,5	44,8
	Республіка Білорусь	74,9	83,8	58,0	58,5	59,4	68,9	71,8	61,6
	Польща	80,2	82,6	82,8	84,9	89,0	90,1	92,7	89,7
Показник співвідношення обсягу банківських депозитів та ВВП, %	Україна	24,2	23,9	27,1	31,3	26,6	20,5	20,6	15,1
	Республіка Білорусь	34,9	40,3	33,0	33,1	34,6	40,0	43,0	32,8
	Польща	34,1	35,5	34,4	33,1	33,5	33,1	30,8	27,3
Показник співвідношення обсягу депозитів та кредитів, %	Україна	34,7	37,8	46,8	50,0	41,9	40,4	43,3	43,1
	Республіка Білорусь	65,8	82,3	88,2	84,0	86,0	95,4	107,6	91,1
	Польща	59,5	57,4	54,4	50,6	46,3	52,7	56,0	43,7
Показник співвідношення обсягу кредитів до ВВП, %	Україна	69,7	63,4	57,8	62,6	63,4	50,8	47,7	35,0
	Республіка Білорусь	74,9	83,8	58,0	58,5	59,4	68,9	71,8	61,6
	Польща	80,2	82,6	82,8	84,9	89,0	90,1	92,7	89,7

Джерело: розраховано автором за даними [4; 8; 9; 10; 11; 12]

Протягом останніх двох років за глибиною банківського посередництва Україна відстає від Польщі та Республіки Білорусь, хоча до 2015 року розриви в показниках із порівнюваними країнами були невеликими, і динаміка перших трьох показників була односпрямована та підвищувальна. Показник співвідношення активів та ВВП в Україні був вищим за порівнювальні країни до 2014 року, коли розпочалось очищення банківської системи від неплатоспроможних банків, а отже, і стрімке зниження рівня банківських активів, на фоні фінансових негараздів.

Показник співвідношення банківських депозитів та ВВП протягом усього досліджуваного періоду був нижчим за порівнювані країни, що можна пояснити низьким рівнем доходів населення України та недовірою до банків. Також очевидне зниження цього показника з 2015 року.

Щодо показника співвідношення обсягу депозитів та кредитів зазначимо, що в Україні та Польщі його значення у 2017 році на однаковому рівні (близько 43%) та показує низхідну динаміку. Це може означати, що банківські інститути використовують свою депозитну базу для фіндування кредитного портфеля недостатньо. Значення цього показника в Білорусі має підвищувальну тенденцію, з 2011 р. він досягнув рекомендованого значення 70–80%.

Банки в Україні функціонують в умовах низької фінансової глибини, і, як наслідок, низькою є насиченість економіки банківськими кредитами (у 2017 році показник співвідношення обсягу кредитів до ВВП становив 35%). У Білорусі та Польщі показник напроти показує висхідну тенденцію.

Роль банківських інститутів у розвитку і зростанні економіки країни не може бути переоцінена. Для стійкого зростання в тій чи іншій економіці банківські ресурси повинні бути ефективними і мобілізованими, щоб використовувати синергію між людськими, матеріальними й управлінськими ресурсами для оптимального економічного виробництва [13]. Саме функціонування банківських інститутів, їх стабільність, надійність банківської системи загалом сприяє підвищенню довіри до банків та мобілізації коштів для виробничої економічної діяльності.

Взаємозв'язок між фінансовим розвитком та економічним зростанням був досліджений в роботі Шумпетера [14], який передбачав роль банків у забезпеченні технологічних інновацій за рахунок їх посередницької ролі. З погляду Шумпетера, ефективний розподіл заощаджень через фінансування виявлених підприємств із кращими шансами успішно впровадити інноваційні продукти і виробничі процеси є інструментами для досягнення цієї мети [15]. Серед науковців і практиків загальноприйнято вважати, що посилення банківських інструментів і інститутів буде сприяти скороченню операційних та інформаційних витрат в економіці, що, в свою чергу, впливає на рівень заощаджень, інвестиційні рішення та технологічно інноваційні підприємства [16]. Рівень кредиту в економіці має потенціал збільшення споживання, що приводить до створення робочих місць і більш високого внутрішнього валового продукту. Створення кредиту за допомогою діяльності комерційних банків сприяє збільшенню ціни звичайних акцій, тому в результаті вартості компанії різко зростають. Головна роль комерційних банків полягає у забезпеченні необхідного потоку грошей для обслуговування галузей економіки [17]. Це посилює процес банківського посередництва в країні, що є дуже важливим, оскільки велика частина фінансування, яка має місце в економіці, є наслідком посередництва банківських інститутів.

Але слід зазначити, що є також і скептичні погляди щодо впливу банківської системи на економіку країн, що розвиваються, і країн із перехідною економікою. На думку низки авторів, якщо фінансові системи, до яких входить банківська система, просто залучають ресурси і передають їх пов'язаним матеріально і політично особам, то це створює перешкоди для економічного зростання та реалізації підприємницьких ініціатив [18]. Іншими словами, вплив інститутів і механізмів банківських систем на економічне зростання може бути не завжди позитивним. Щодо України слід відмітити, що за останні роки НБУ виявив вищезгадані зловживання та сприяв ліквідації таких банківських інститутів, тож натепер постає питання вдо-

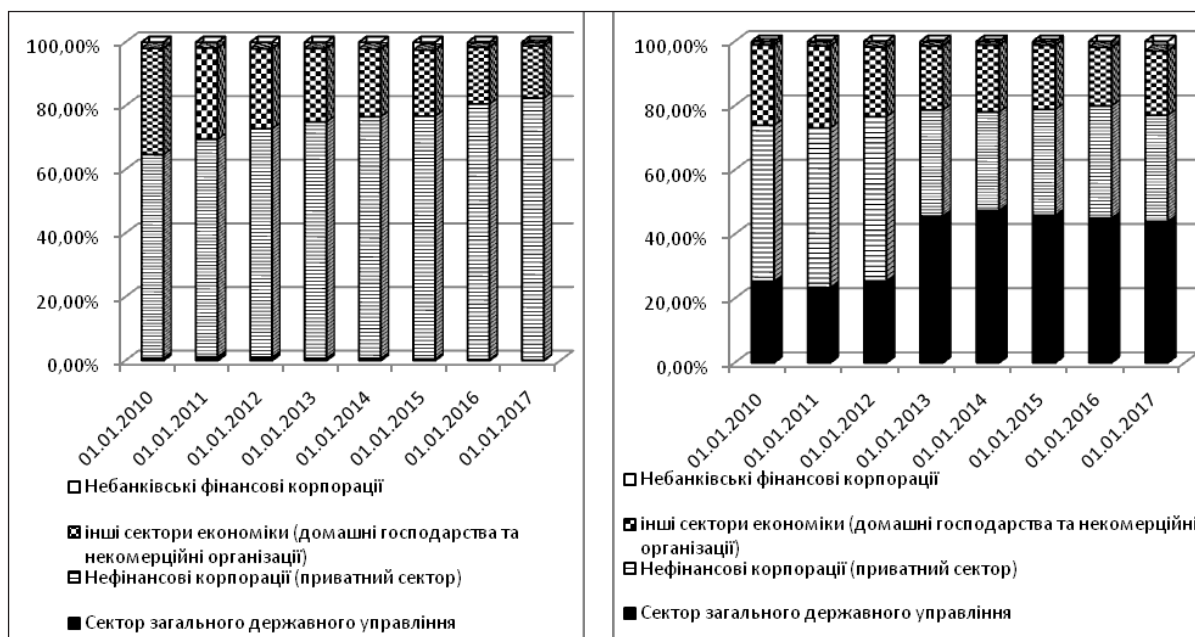

Рис. 2. Динаміка структури кредитів комерційних банків за секторами економіки України та Республіки Білорусь (зліва та справа відповідно)

Джерело: розраховано автором за даними [4; 10; 11; 12]

сконалення системи банківського нагляду в частині виявлення та попередження кредитування пов'язаних осіб у майбутньому та швидкого реагування для зупинення цього процесу.

Динаміка та структура виданих кредитів банківськими інститутами України та Республіки Білорусь досліджена та відображена на рисунку 2. Зазначимо, що найбільшу частку отриманих кредитів в Україні займають нефінансові корпорації приватного сектору, тобто економічні суб'єкти (близько 80%) порівняно з 35% в Республіці Білорусь, де найбільшу частку отриманих кредитів займає сектор загального державного управління. Це явище можна розглядати як перевагу, адже це сприяє розвитку державних сфер послуг (освіти, медицини, спорту).

Висновки і пропозиції. Отже, рівень інституційного розвитку банківського сектору України потребує подальшого розвитку. Але перед державою в сучасних умовах стоїть завдання виходу з фінансової кризи, стабілізації та піднесення економіки. Для досягнення поставлених макроекономічних цілей інституційний розвиток банківської системи цілком у цьому досить важливу роль, тому вважаємо за потрібне розробити такі заходи щодо вдосконалення інституційної структури банківського сектору та посилення його впливу на економічний розвиток країни:

– реорганізація центрального банку та впровадження додаткових реформ задля підвищення рівня неза-

лежності Національного банку України до рекомендованого рівня;

– розроблення поведінкових методів впливу НБУ на комерційні банки задля створення економічно адаптивних інститутів у банківській структурі;

– застосування центральним банком міжнародного досвіду щодо застосування методів превентивного оздоровлення проблемних банків, що посилить групу приватних банків в інституційній структурі банківської системи України, які є важливою категорією банківських інститутів у розвитку ринкових відносин;

– вдосконалення системи банківського нагляду в частині своєчасного виявлення кредитування пов'язаних осіб та забезпечення зменшення неякісних кредитних портфельів;

– розширення переліку категорій вкладників, яких охоплює система гарантування вкладів, із включенням до нього неприбуткових організацій та малих підприємств;

– забезпечення зниження ризиків, зокрема в кредитуванні, задля уникнення подальших банкрутств банків та стимулювання банківської системи до розширення шляхом створення нових стабільних, адаптивних та ефективних банківських інститутів та відкриття нових підрозділів, а також задля забезпечення привабливого інституційного середовища для створення філій іноземних банків на території України;

– підвищення фінансової глибини банківського посередництва в Україні задля позитивного впливу на економічний розвиток країни.

Список використаних джерел:

1. Ю.А. Кашпрук. Банківська інфраструктура: суть, функції та особливості розвитку. Національний лісотехнічний університет України. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.4. С. 210–215.
2. М. Щеглюк. Незалежність центрального банку в умовах фінансової інтеграції. Журнал «Ринок Цінних Паперів України». 2015. Вип. № 8. С. 41–49.
3. Мордань С.Ю. Організації механізму регулювання банківської системи. Економіка. Управління. Інновації. 2013. Вип. № 2(10). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_53.
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua/>.
5. Deuber Gunter. CEE Banking Report: Banking Sector Convergence 2.0 // Raiffeisen Research. 2011. October. P. 7.
6. В.В. Оніщенко. Аналіз діяльності державних банків в Україні. ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми. Вісник СумДУ. 2012. Серія «Економіка». № 2. С. 186–192.
7. Смовженко Т.С. Проблеми забезпечення фінансової стабільності банківської системи України в посткризовий період // Т.С. Смовженко, Г.Т. Карчева / Financial Systems Stability in Ukraine and Poland / Conference Materials // Publishing House of Wroclaw University of Economics. Wroclaw. 2014. С. 68–79.
8. Офіційний сайт служби статистики Польщі. URL: <http://stat.gov.pl/en/>.
9. Офіційний сайт Національного банку Польщі. URL: <http://www.nbp.pl/homen.aspx?f=/en/>.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Офіційний сайт Національного банку Республіки Білорусь. URL: <https://www.nbrb.by/>.
12. Офіційний сайт Національного статистичного комітету Республіки Білорусь. URL: <http://www.belstat.gov.by/>.
13. Owusu E.L. (2016). Stock market and sustainable economic growth in Nigeria. *Economies* 2016, 4, 25): 1–13.
14. Васильєва Т.А. Роль та місце комерційних банків на ринку інноваційного інвестування [Текст] / Т.А. Васильєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Суми: УАБС НБУ, 2007. Т. 21. С. 111–119.
15. Oluitan R.O. (2012). Bank credit and economic growth: Evidence from Nigeria. *International Business and Management*, 5(2): 102–110.
16. Nwakanma P.C., Nnamdi I.S. & Omojefe G.O. (2014). Bank credits to the private sector: Potency and relevance in Nigeria's economic growth process. *Accounting and Finance Research*, 3(2): 23–35.
17. Ogege S. & Boloupremo T. (2014). Deposit money banks and economic growth in Nigeria. *Financial Assets and Investing*, 1, 41–52.
18. Levine R., Čihák M., Demirgüç-Kunt A., Feyen E. (2012). Benchmarking Financial Systems around the World // The World Bank Policy Research Working Paper. No WPS6175. August. P. 2.

ОЦЕНКА УРОВНЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Аннотация. Исследовано институциональное развитие банковской системы Украины и представлены предложения по усилению ее влияния на экономическое развитие страны. Проведен анализ институциональной структуры банковской системы и глубины банковского посредничества в Украине по сравнению с другими странами. Исследована взаимосвязь между банковским кредитованием и развитием экономики страны. Рассмотрена структура банковского кредитования по секторам экономики Украины по сравнению с другой страной.

Ключевые слова: банковские институты, банковская система, развитие, институциональная структура.

ASSESSMENT OF THE LEVEL OF INSTITUTIONAL DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Summary. The study investigated the institutional development of the banking system of Ukraine and there were presented proposals on strengthening its influence on the economic development of the country. It was carried out the analysis of the institutional structure of the banking system and the depth of bank intermediation in Ukraine compared with other countries. It was explored the relationship between bank lending and the development of the country's economy. It was considered the structure of bank lending by sectors of Ukrainian economy compared with another country.

Key words: banking institutions, banking system, development, institutional structure.

УДК 339.9

Деркач Т. В.

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту
Міжнародного гуманітарного університету*

Derkach T. V.

*Doctor of Economic Sciences,
Head of the Department of Management
International Humanitarian University*

ПРОСТОРОВО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД У ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ

Анотація. У статті розглянуто науково-методичні підходи до теоретичної й емпіричної типологізації регіонів, обґрунтовано подолання континентальних підходів у виділенні приморських регіонів, що апіорі розглядаються як окремі випадок внутрішніх. Запропоновано формування процедури типологізації, в основу якої входить два сполучених підходи – просторовий і функціональний.

Ключові слова: приморські регіони, типологізація, просторовий підхід, концепція «функція місця».

Вступ та постановка проблеми. Нині близько 60% населення світу проживає на відстані менше 50 км від берегової лінії, і за прогнозом ЮНЕСКО протягом найближчих 20 років ця цифра зросте до 70–75%. Три чверті мегаполісів Землі, які є центрами світової економіки, знаходяться в приморських регіонах. Незбалансована демографічна динаміка між внутрішніми (тобто континентальними, серединними) і приморськими регіонами країн, незалежно від рівня економічного розвитку, привела до того, що більшість сучасних метрополій розташовується на території або поблизу приморських зон. За оцінками вчених, 70–85% світових міст із населенням понад 10 млн осіб, включаючи столиці Бангладеш, Бразилії, Індії, Нігерії, Японії, знаходиться в межах 100-кілометрової приморської зони. При цьому безпрецедентне освоєння прибережної зони стрімко розширюється територіально. Рішення Конференції ООН з навколишнього середовища і сталого розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) і подальші всесвітні угоди, а також законодавчі акти останнього десятиліття економічно розвинених морських держав підкреслюють зростаючий вплив приморських територій країн і регіонів і вказують на необхідність їх сталого розвитку.

Морський транспорт, що володіє практично необмеженою пропускною здатністю, має взяти на себе майже 80% міжнародних перевезень. При цьому не можна забувати, що в дійсності понад 80% всіх вантажів перевозить автомобільний транспорт, тоді як морський – лише 3,5%. Однак вантажообіг останнього виявляється набагато більшим

завдяки середній дальності перевезень, яка для морського транспорту становить близько 7 тис. км, що незрівнянно з автомобільним транспортом. Крім того, морський транспорт виконує функцію зовнішньоторговельного обміну, все більшою мірою бере участь в освоєнні океану, що пов'язано з морським нафтогазовим промислом, а розвиток морської рекреації і туризму з його круїзними маршрутами сприяв інтенсифікації транспортної діяльності на океанах і морях [2].

У надрах морського дна приховані величезні енергетичні ресурси, і Світовий океан по праву стає великим джерелом мінеральної сировини, хоча сьогодні частка морського видобутку нафти і газу в загальному світовому видобутку не перевищує 30%. Тут необхідно враховувати той факт, що вартість морського видобутку різко зростає в міру збільшення глибини моря, і витрати на буріння на глибинах 20–30 м приблизно в два рази перевищують витрати видобутку копалин на глибині 200 м і в шість разів – аналогічні витрати на суші [2].

Саме на узбережжях в останні десятиліття відбувається посилене використання рекреаційних ресурсів, причому наймасовішим серед відпочиваючих розвинених країн світу є саме відпочинок і оздоровлення на морських берегах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасної економічної літератури свідчить, що в дослідженнях, пов'язаних із просторовим аналізом світової економіки, приморські території не виділяються і не розглядаються як об'єкти, незважаючи на те, що саме вони в основному визначають економічний стан і морський потенціал приморських держав [2].